

Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişiminde Ölüm Olgusu

Dr. Sema YILMAZ

Ankara 2023

Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişiminde Ölüm Olgusu

Yazar

Dr. Sema YILMAZ

ISBN: 978-625-6444-12-6

1. Baskı

Eylül, 2023 / Ankara

Kapak Resmi

Sema YILMAZ, Charles Nehri, Boston, USA

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 476

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	9
SİMGE VE KISALTMALAR	11

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi	13
2. Araştırmanın Hipotezleri	14
3. Araştırmanın Önemi	15
4. Araştırmanın Amacı	16
5. Sayıtlar	17
6. Araştırmanın Sınırlılıkları	17
7. İlgili Yayın ve Araştırmalar	17

BÖLÜM I ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	32
2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	33
3. Uygulama ve Analiz	37

BÖLÜM II TEORİK ÇERÇEVE

1. Araştırmanın Temel Kavramları	39
1.1. Gelişim Kavramı	39

1.2. Ölüm Kavramı.....	41
1.2.1. Ölüm Kavramına İlişkin Alt Kavramlar	43
1.2.2. Biyolojik Ölüm.....	45
1.2.3. Ölüm Tecrübesi.....	47
1.2.4. Ölüm Düşüncesi.....	47
1.2.5. Ölüm Kaygısı/Korkusu.....	49
1.2.6. Ölümsüzlük Arzusu.....	53
2. Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişim Özellikleri.....	57
2.1. Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	58
2.1.1. Bebeklik Dönemi	62
2.1.2. İlk Çocukluk Dönemi	64
2.1.3. Son Çocukluk Dönemi.....	65
2.1.3.1. Somut İşlemsel Dönem.....	65
2.1.3.2. Soyut İşlemsel Dönem	68
2.2. Çocukların Dini Gelişim Özellikleri	70
2.2.1. Bebeklik Dönem	71
2.2.2. İlk Çocukluk Dönemi	75
2.2.3. Son Çocukluk Dönemi	79
2.3. Çocuklarda Allah Anlayışı.....	83
2.3.1. Sevgi Yönelimli Allah Anlayışı.....	90
2.3.2. Korku Yönelimli Allah Anlayışı.....	93
3. Çocuklarda Ölüm Kavramı.....	94
3.1. Çocukların Bilişsel Gelişiminde Ölüm Kavramı.....	97
3.1.1. Bebeklik Dönemi.....	98
3.1.2. İlk Çocukluk Dönemi	101
3.1.3. Son Çocukluk Dönemi	108

3.2. Çocukların Dini Gelişiminde Ölüm Kavramı...	111
3.2.1. Bebeklik Dönemi.....	111
3.2.2. İlk Çocukluk Dönemi.....	112
3.2.3. Son Çocukluk Dönemi.....	114

BÖLÜM III BULGULAR VE YORUM

1. Araştırmaya Katılan Çocuklarla İlgili Genel Bilgiler.....	117
1.1. Öğrenim Görülen Okullara Göre Dağılım.....	118
1.2. Cinsiyete Göre Dağılım.....	118
1.3. Yaşlara Göre Dağılım.....	119
1.4. Ebeveynin Öğrenim Durumuna Göre Dağılım.....	120
1.5. Ebeveynin Meslek Durumuna Göre Dağılım.....	121
1.6. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Dağılım.....	122
1.7. Ölüm Tecrübesi.....	122
1.7.1. Ebeveyn Kaybına Göre Dağılım.....	122
1.7.2. Yakın Akraba ve Arkadaş Kaybına Göre Dağılım.....	123
1.7.3. Evcil Hayvan veya Başka Bir Hayvanın Ölümüne Şahit Olma Durumuna Göre Dağılım.....	124
1.8. Ebeveynden Ayrı Kalma Durumuna Göre Dağılım.....	124
1.9. Sağlık Durumuna Göre Dağılım.....	125
2. Araştırmayla İlgili Bulguların Yorumlanması.....	126
2.1. Çocuklarda Ölüm Kavramıyla İlgili Bulgular.....	126

2.1.1. Çocukların Ölüm Kavramı ve Alt Kavramlarından Elde Ettikleri Toplam Puanların Dağılımı.....	126
2.1.2. Ölüm Kavramına İlişkin Alt Kavramları Tam Olarak Edinmiş Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı.....	127
2.1.3. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	129
2.1.4. Cinsiyete Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	130
2.1.5. Ölüm Kavramı Faktör Puanlarına İlişkin Değerlendirmeler.....	131
2.1.5.1. Kaçınılmazlık Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	131
2.1.5.2. Evrensellik Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	133
2.1.5.3. Ölümsüzlük Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	136
2.1.5.4. Ölüm Ötesi Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	137
2.1.5.5. Fonksiyonsuzluk Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	139
2.1.6. Çocuklarda Ölüm Kavramının Yazılı Kompozisyonlarla Analizi.....	142
2.1.7. Ekonomik Duruma Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	149
2.1.8. Annenin Eğitim Duruma Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	151
2.1.9. Ebeveyn ve Öğretmenlerle Kurulan Ölüm Hakkındaki İletişim Düzeyine Göre Ölüm Kavramı Toplam Puanları.....	154

2.2. Çocuklarda Ölüm Kaygısıyla İlgili Bulgular.....	156
2.2.1. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	156
2.2.2. Cinsiyete Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	158
2.2.3. Çocuklarda Ölüm Kaygısının Yazılı Kompozisyonlarla Analizi.....	159
2.2.4. Ölüm Tecrübesine Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	166
2.2.4.1. Ebeveyn Kaybına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	167
2.2.4.2. Yakın Akraba ve Arkadaş Kaybına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	168
2.2.4.3. Evcil Hayvan veya Başka Bir Hayvanın Ölümüne Şahit Olma Durumuna Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	170
2.2.5. Ebeveyn ve Öğretmenlerle Kurulan Ölüm Hakkındaki İletişim Düzeyine Göre Ölüm Kaygısı Toplam Puanları.....	174
2.2.6. Ölüm Kavramı Uç Puanlarına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	178
2.3. Çocuklarda Tanrı Algısı ile İlgili Bulgular.....	179
2.3.1. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Tanrı Algısı Puanları.....	179
2.3.2. Cinsiyete Göre Tanrı Algısı Puanları.....	181
2.3.3. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Tanrı Algısı Yönelimi.....	184
2.3.4. Cinsiyete Göre Tanrı Algısı Yönelimi.....	186

2.3.5. Tanrı Algısı Yönelimine Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	188
2.3.6. Tanrı Algısı Yönelimine Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	189
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	191
KAYNAKÇA.....	201
TABLolar DİZİNİ.....	209
EKLER.....	214
ÖZGEÇMİŞ.....	225

ÖN SÖZ

Ölüm, biyolojik açıdan canlılığın sonu olarak tarif edilse de canlılar arasında özel bir konuma sahip olan insanı hayatının başından sonuna kadar meşgul eden bir gerçektir. Bu gerçek insanın gerek düşünce dünyasını gerekse duygularını ve davranışlarını etkilemektedir. Bu nedendir ki ölüm olgusu insanı konu alan din ve bilimin de temel ilgi alanları içinde yerini almıştır.

Çocukluk döneminin insan hayatı içerisinde zihinsel, duygusal ve dini yönden en saf ve katışıksız dönem olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda da insana dair en yalın bilgilerin edinileceği dönem olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte insanın doğumdan ölüme kadar süren gelişim yolculuğunda çocukluk döneminin tüm hayatın temellerinin atıldığı özel bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda ölüm olgusunun çocuk zihninde şekillenişinin, çocukların ölüm olgusu karşısındaki duygu, düşünce ve davranışlarının onların bilişsel ve dini gelişim süreçlerinde incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada ölüm olgusunun zihinsel boyutu çocukların gelişim süreci içinde bir kavram olarak ele alınmış ve bilişsel gelişim kuramı ışığında incelenmiştir. Davranışsal ve duygusal boyutu ise ölüm kaygısı başlığıyla ele alınmış ve çocukların dini gelişimleri ile ilişkilendirilerek özellikle Tanrı Algısı bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın alan araştırması bölümünden elde edilen

veriler yaş, cinsiyet, ölüm tecrübesi, sosyo-ekonomik durum, Tanrı Algısı Yönelimi gibi bağımsız değişkenlerle karşılaştırılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın öğrencisi olmanın onur ve ayrıcalığını her zaman hissedeceğim saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hüseyin Peker'in ilmi mirasından olmasını temenni ediyorum. Akademik hayatımda destek ve yakınlığını esirgemeyen ilham kaynağım Sayın Prof. Dr. Ali Rıza Aydın ve her zaman manevi desteğini hissettiğim rol modelim Sayın Prof. Dr. Mustafa Doğan Karacoşkun'a, araştırmaya katılan çocuklara ve destek sunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm başarılarımı anneme, babama, kardeşlerime, hocalarıma ve öğrencilerime hediye ediyorum.

KAYNAKÇA

- Akpınar, N. (1988). *Dokuz Yaş İlkokul Çocuklarında Ölüm Kavramının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Atalay, T. (2005). *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık (Diyarbakır Örneği)*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Aydın, H. (2003). *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Ayhan, H. (1997). *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Baymur, F. B. (1972). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Bilgin, B., & Selçuk, M. (1991). *Din Öğretimi*. Ankara : Akid Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1987). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınları.
- Bovet, P. (1958). *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*. (Çev. S. Odabaş) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Buhari, E. A. (Tarihsiz). *Es- Sahih, El-Mektebetü'l-İslamiyye*. İstanbul.

- Cirhinliođlu, F. G. (2010). *Din Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cücelođlu, D. (1996). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamdibi, M. (1994). *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çevik, Ş. (2002). *Ergenlerde Ölüm Düşüncesi ve Ölüm Ötesiyle İlgili Dini İnançlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: V Yayınları.
- Çileli, M. (2008). Ölüm. *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. içinde der. B. Onur Ankara: İmge Kitabevi.
- Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14), 75-99.
- Debra, U. (2003). *Ebeveynin Ölümü Yeni Bir Yetişkin Kimliğine Geçiş*. (Çev. Ö. Ç. Aksoy) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dolgun, A. (1991). Ölüm. *Türk Aile Ansiklopedisi*. içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Dolto, F. (2004). *Ölümü Nasıl Anlatmalı*. (Çev. A. Tarcan) İstanbul: Özgü Yayınları.
- Erkuş, A. (tarih yok). "Cognition Maddesi" *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*.
- Fersahođlu, Y. (1998). *Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Fersahođlu, Y. (1999). Kur'an'a Göre İnsanın Zaafları ve Zayıf Yönleri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (6), 81-100.

- Frankl, V. E. (2007). *İnsanın Anlam Arayışı*. (Çev. S. Budak) İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Gadamer, H. G. (2004). *Ölüm Tecrübesi. Birey ve Din Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar*. Der. Ali Rıza Aydın, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Der. Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Göka, E. (2009). *Ölme Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gövsa, İ. A. (1998). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Güler, Ö. (2007a). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *AÜİFD*, XLVIII (1), 123-133.
- Güler, Ö. (2007b). *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatemi, H. (2001). Ölüm Gerçeği. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*(76).
- Hood, R. W., & vd. (2006). Dini Gelişim Kuramları. *Dini Ve Sosyal Psikoloji Yazıları*. Der. M. D. Karacoşkun, Samsun: Din ve Bilim Kitapları.
- Houde, O. (2006). *Çocuk Psikolojisi*. (Çev. İ. Yerguz) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hökelekli, H. (1991). Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikoloji. *UÜİFD Dergisi*, 3, 151-165.
- Hökelekli, H. (1992). Ölümle İlgili Tutumların Dini Davranışla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *U.Ü.İ.F.D.*, 4(4), 87-98.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Yeni İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Karaca, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm ve Dini İnanç İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikoloji*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2005). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua. *C.Ü.İ.F.D.*, 9 (1), 101-124.
- Karacoşkun, M. D. (2006). *Dini ve Sosyal Psikoloji Yazıları*. Samsun: Din ve Bilim Kitapları.
- Karagöz, Y., & Ekici, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Yapılan Uygulamalı Araştırmalarda Kullanılan İstatistiksel Teknikler ve Ölçekler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25-43.
- Karaköse, Ş. (2007). *Din Eğitiminde Bireyi Tanımak -Bireye Görelik İlkesi*. İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (1997). *Kur'an'da İman Psikolojisi*. İstanbul: Yalınzkurt Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2006). Gelişim Psikolojisi Açısından Kur'an'da 'Bülüğ' Olgusu. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/2, 275-298.
- Kerim, Y. (1994). *Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Koç, M. (2002). Ölüm Korkusu Üzerine Kuramsal Açıdan Psikolojik Bir Değerlendirme. *S. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*(6), 7-21.

- Konuk, Y. (1994). *Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 yaş) Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi (Dini Konularda Anne Çocuk İletişimi)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı ve Ticaret İşletmesi Yayınları.
- Koytak, N. S. (2008). *7-11 Yaş Grubundaki Çocuklarda Ölüm Kavramı ve Ölüm Kaygısının Araştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köknel, Ö. (tarih yok). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köylü, M. (2004a). Ölüm Olayının Çocuklar Üzerindeki Etkisi ve Ölüm Eğitimi. *OMÜİFD* (17), 95-120.
- Köylü, M. (2004b). Farklı Din ve Kültürlere Mensup Çocukların Dini İnanç ve Tanrı Tasavvurları. *Ekev Akademi Dergisi*(19), 17-30.
- Köylü, M. (2004c). Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi. *AÜİFD*, *XLV*(11), 137-154.
- Kur'an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meali, T.D.V.* (2009). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutub, M. (1977). *İslama Göre İnsan Psikolojisi*. (Çev. A. Nuri) İstanbul: Çığır Yayınları.
- Kübler-Ross, E. (2010). *Ölüm ve Ölmek Üzerine*. (Çev. E. Uşşaklı) Ankara: April Yayıncılık.
- Meali, K. V. (2009). *Son İlahi Mesaj Kur'an ve Açıklamalı Meali Haz. Hüseyin Peker*. Samsun: Kur'an Kitaplığı.
- Mehmedoğlu, A. U., & Aygün, A. (2006). James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi. *Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 118-139.
- Mehmedoğlu, Y. (2003a). Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Gelişimi. M. Sevinç içinde, *Erken Çocuklukta Gelişim*

ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Mopa Kültür Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2003b). *Ahlaki ve Dini Gelişim & Çocukum Değerlerimizi Öğreniyor*. İstanbul: Mopa Kültür Yayınları.

Morgan, C. T. (1980). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. (Çev. H. Arıcı, I. Savaşır, vd.) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Nelsen, M. H., Cheek, N. H., & JR, P. A. (2005). Tanrı İmajlarında Cinsiyet Farklılıkları, çev. Fatma Gündüz. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, s. 151-162.

Ok, Ü. (2007). *İnanç Psikolojisi Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi*. Ankara: Avrasya Yayınları.

Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*. (Çev. T. Geniş) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ratcliff, D. (2004). Çocukların Dini Kavramları Anlama Şekli. Der. A. R. Aydın *Birey ve Din Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Sağlam, İ. (2003). *Çocuk ve İbadet: 7-14 Yaş Dönemi İbadet Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.

Schultz, P. D., & Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. (Çev. Y. Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sert, H. E. (2004). *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*. İstanbul: Bilge Yayınları.

Şafak, Ş. (2006). *6-11 Yaş Çocuklarının Allah ve Peygamberden İstek ve Beklentileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şentürk, H. (1997). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Esra Yayınları.
- Tanhan, F., & İnci, F. A. (2009). *Ölüm Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tarhan, N. (2009). *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2011). *Duyguların Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu*. (3). Mersin.
- Tirmizi, E. İ. (tarih yok). *Es-Sünen, Tah. Ahmed Muhammed Şakir*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Toksoy, Ş. E. (2005). *Liseli Ergenler Üzerinde Ebeveyn Ölümünün Psikososyal Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: M:Ü: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Toprak, S. (1997). *Ölümden Sonraki Hayat Kabir Hayatı*. Ankara: Esra Yayınları.
- Tütün, S. (2007). *Ölümün İçindeki Hayat Hayatın İçindeki Ölüm*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Vergote, A. (1978). *Çocuklukta Din*. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 22, s. 315-329.
- Williams, L. (1998). *Çocuğunuzu Keşfedin*. (Çev. M. Koyuncu) İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yasa, M. (2001). *Felsefi ve Deneysel Dayanaklarla Ölüm Sonrası Yaşam*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

- Yavuz, K. (1986). Dini İnancın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi. *E.A.Ü.İ.F.D.*(7), s. 129-140.
- Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2008). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, M. (1998). *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2006). *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yıldız, M. (2007). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, H. K. (2010). Almanya'daki Müslüman Çocuklarda Allah Kavramının Gelişimi: Adem ve Havva Kıssası- Yaratılışı, Cennetten Çıkarılışları- Bağlamında 1-4., 6. Sınıf Çocukları Üzerine Bir Araştırma. *A.Ü.İ.F.D.*, 51 (1), s. 213-248.